

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2012-09-24
meddelad i
Växjö

Mål nr M 1046-11

KLAGANDE

Miljönämnden i Landskrona kommun
Stadshuset
261 80 Landskrona

MOTPART

Jörgen Mattsson
Elvireborg
260 21 Billeberga

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länsstyrelsen i Skåne läns beslut den 2 mars 2011 i ärende nr 505-79311-09, se bilaga 1

SAKEN

Spridning av rötslam

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen avslår överklagandet.

Dok.Id 190287

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81 351 03 Växjö	Kungsgatan 8	0470-560 100 E-post: MMD.vaxjo@dom.se	0470-560 125	måndag – fredag 08:00-12:00 13:00-16:30

YRKANDEN M.M.

Miljönämnden i Landskrona kommun (nämnden) har yrkat att länsstyrelsens beslut upphävs och att nämndens beslut om förbud mot slamspridning fastställs.

Nämnden har till stöd för sitt yrkande anfört i huvudsak följande. Slammet innehåller en mängd kända och okända ämnen som kan vara eller är skadliga för hälsan och miljön. Om alternativ finns ska slammet därför bytas ut mot en mindre skadlig produkt enligt miljöbalken (produktvalsprincipen). Spridning av kadmiumhaltigt slam kan begränsa möjligheterna att använda högproduktiv åkermark för viss livsmedelsproduktion. Effekterna av slamspridning är inte tillräckligt undersökta varför slam måste hanteras med största varsamhet (försiktighetsprincipen). Detta tillsammans med principen om bästa möjliga teknik och lokaliseringsregeln i miljöbalken gör att slamspridning ska förbjudas på de aktuella fastigheterna Kvärlöv 13:9, 13:6, 15:7 och Saxtorp 6:51.

Nämnden instämmer i miljödomstolens dom den 30 augusti 2010 i mål M 648-10, att avloppsslam är en kemisk produkt och att produktvalsprincipen ska tillämpas. Detta innebär att man är tvingad att välja den minst farliga produkten och härvidlag ska inte hushållnings- eller kretsloppsynpunkter beaktas (Bengtsson m.fl., *Miljöbalken, en kommentar*, del 1, s. 2:21). Således ska en mindre farlig produkt användas om det finns en alternativ produkt som kan antas vara mindre farlig, om det är möjligt att uppnå ändamålet med den alternativa produkten och denna är tillgänglig på marknaden. Slutligen måste åtgärden anses rimlig.

Kadmiumhalterna i det aktuella slammet är 0,63 mg/kg slam torrsubstans, eller 26 mg Cd/kg fosfor. Handelsgödsel innehåller runt 12 mg/kg fosfor. Åkermarken som spridningen avses ske på har kadmiumhalter mellan 0,17-0,22 mg/kg jord. Gränsvärdet för känslig markanvändning (KM) är 0,5 mg/kg. Jordarna i Skåne innehåller mycket kadmium och kan inte längre användas för all produktion – trots att de tillhör världens bästa odlingsmarker. Sådana bördiga jordar bör också skyddas särskilt mot långvarig förorening. Kadmiumhalterna och det begränsade användningsområdet för t.ex. vetekorn, som inte kan användas för barnmat, visar att skyddsbehovet är konkret och aktuellt.

Kadmiumhalterna är för höga i Sverige och Naturvårdsverket har redovisat att slammet innehåller ett stort antal metaller som betraktas som farliga för hälsan och miljön. För att uthålligt minska kadmiumhalten i jordarna bör halten i gödsel vara lägre än 12 mg/kg fosfor, enligt Kemikalieinspektionen. Nya undersökningar visar ständigt att slam är farligare än vad man tidigare trott och slutsatsen som kan dras idag är att det finns ett behov av att ersätta slammet som fosforgödningsmedel med en annan produkt.

Slam från avloppsreningsverken innehåller tre gånger så mycket metaller som fosfor. Redan med hänsyn till kadmiumhalten ska slam bytas ut, men det finns också en mängd andra föroreningar i slammet som är mycket farliga för människors hälsa och miljön – varför det inte endast är kadmiumet som leder till slutsatsen att slam ska bytas ut mot annan produkt. Det finns också tillgängliga alternativa produkter. Både stallgödsel och handelsgödsel fungerar bra som fosforgödningsmedel. Fosfor i stallgödseln är dessutom mer lättillgänglig för växterna. Stallgödsel kan heller inte anses orimligt dyrt.

Naturvårdsverkets föreskrifter om spridning av slam på jordbruksmark reglerar hur slammet ska spridas. Föreskrifterna sätter därmed inte produktvalsprincipen ur spel. Endast om denna princip tillåter att slam används ska föreskrifterna tillämpas. Även EU:s direktiv om slam är s.k. minimiregler och hindrar inte nämnden från att i ett enskilt fall förbjuda slamspridning. Vidare är hälsoaspekten överordnad resurshushållningen. Tolkningsimperativet i 1 kap. 1 § miljöbalken visar också att myndigheterna ska sätta skydd för hälsa och miljö före återanvändning och återvinning.

Mark- och miljödomstolen har inhämtat remissyttrande från Kemikalieinspektionen och Naturvårdsverket. Av dessa kan utläsas sammanfattningsvis följande.

Kemikalieinspektionen: Kemikalieinspektionen har i flera sammanhang varnat för att återföring av slam riskerar att medföra en nettoackumulering av metaller och långlivade organiska ämnen i miljön eftersom dagens slamkvaliteter från reningsverk generellt innehåller många farliga ämnen i inte obetydliga halter. Kunskapen om kemikaliers eventuella farliga egenskaper är i många fall bristfällig.

Kadmium är det ämne som är mest omdiskuterat i samband med avloppsslam. Kemikalieinspektionen konstaterar i en rapport från 2011 att dagens gränsvärde avseende kadmium i gödselmedel i 3 § förbudsförordningen (1998:944), som har en gräns för utsläppande och användning vid 100 gram per ton fosfor, är alldeles för högt, sett ur folkhälsosynpunkt. Kadmium i åkerjord på vissa håll i landet ligger på gränsen för effekt och vissa delar av befolkningen löper ökad risk för benskörhet och njurpåverkan. Kadmium är klassificerat som cancerframkallande och misstänks ha hormonstörande egenskaper. Naturvårdsverket har aviserat en sänkning av dagens gränsvärde på 100 g/ton fosfor till 46 g/ton fosfor. Även det föreslagna gränsvärdet ligger i överkant. EU-direktivet 86/278/EEG innehåller gränsvärden för halter av tungmetaller i slam avsett att användas i jordbruket samt gränser för vilken årlig mängd av dessa tungmetaller som får tillföras jordbruksmark. Ett enskilt medlemsland tillåts vid behov att i nationell lagstiftning införa strängare krav vilket Sverige har gjort genom Naturvårdsverkets föreskrift SNFS 1994:2. Enligt denna får avloppsslam för jordbruksändamål endast saluhållas eller överlåtas om metallhalten inte överstiger 2 mg kadmium/kg torrsubstans slam.

Gränsvärdet 2 mg kadmium/kg slam torrsubstans kan jämföras med det i ärendet aktuella slammet som uppges ha en kadmiumhalt på 0,63 mg/kg slam torrsubstans. Gränsvärdet 100g/ton fosfor i förbudsförordningen kan jämföras med det i ärendet aktuella slammet som uppges ha en kadmiumhalt om 26 g/ton fosfor. Naturvårdsverket har nyligen föreslagit nya bestämmelser med ett nytt lägsta gränsvärde för maximal årlig tillförsel av kadmium som tillförs via slam till åkermarken på 0,55 g CD/ha. När/om denna regel införs och fosforgivan är 35 kg P/ha kommer det föreslagna gränsvärdet att innebära att kadmiumhalten inte får vara högre än cirka 25 mg Cd/kg. De nya reglerna, om dessa införs, innebär således betydligt hårdare krav på slamkvaliteten när detta sprids på åkermark. Kemikalieinspektionen har i sammanhanget ansett att de föreslagna gränsvärdena borde vara ännu lägre.

Det får konstateras att halten av farliga ämnen i det aktuella slammet inte bryter mot någon specifik rättsregel. Exempelvis halten kadmium understiger även det nya anmälda gränsvärdet enligt förbudsförordningen samt de halter av tungmetaller som anges i Naturvårdsverkets föreskrifter.

Det finns betydande svårigheter för en tillsynsmyndighet att använda produktvalsprincipen som grund för ett förbuds föreläggande, eftersom principen förutsätter att tillsynsmyndigheten har gjort en individuell bedömning av omständigheterna i det konkreta fallet, samt utvärderat alternativen, att dessa är bättre från miljö- och hälsosynpunkt samt ekonomiskt rimliga. Förbud mot användning eller försäljning kan aldrig meddelas generellt för en produkt med stöd av produktvalsprincipen (se prop 1997/98:45, del 2, s. 22). Sådan normgivning sker istället genom författning. Kemikalieinspektionen vill dock inte utesluta att det skulle kunna vara möjligt att tillämpa produktvalsprincipen.

Kemikalieinspektionen delar miljönämndens oro över att slam potentiellt kan innehålla många farliga ämnen. För en korrekt tillämpning av produktvalsprincipen krävs följande enligt Kemikalieinspektionens bedömning: 1) kunskap om det sätt produkten används för och det resultat produkten väntas ge, 2) kunskap om på marknaden tillgängliga alternativa produkter, 3) bedömning av huruvida den först använda produkten kan ersättas med den alternativa produkten, samt 4) bedömning av huruvida det är skäligt att begära att den alternativa produkten används. Miljönämnden förefaller ha tillämpat försiktighetsprincipen snarare än produktvalsprincipen i det aktuella fallet. Det är ofta svårt att i tillsynsärenden endast stödja sig på allmänna hänsynsregler, t.ex. försiktighetsprincipen när det är fråga om en i sig laglig produkt. Beslutet blir ofta oproportionellt betungande, om inte särskilda omständigheter kan visas i det enskilda fallet.

Naturvårdsverket: Vi anser generellt att spridning av slam från avloppsreningsverk är förenligt med miljöbalken, under förutsättning att gällande föreskrifter följs. Strängare krav på eller förbud mot slamspridning än vad som anges i förordning (1998:944) om förbud m.m. i vissa fall i samband med hantering, införsel och utförsel av kemiska produkter och Naturvårdsverkets föreskrifter (SNFS 1994:2) om skydd för miljön, särskilt marken, när avloppsslam används i jordbruket kan ställas med stöd av 2 och 26 kap miljöbalken om det föreligger särskilda omständigheter. De allmänna hänsynsreglerna i 2 kap miljöbalken tillämpas i detta fall. Strängare krav på eller förbud mot slamspridning kan ställas direkt med stöd av 2 kap 3 § mil-

jöbalken. Vid bedömning av vilka försiktighetsmått som är rimliga och ska vidtas ska en avvägning göras enligt 2 kap 7 § miljöbalken. När återföring av fosfor till jordbruksmark sker via slam från avloppsreningsverk ska slammets kadmiumhalt beaktas. Vi kan i detta fall inte se att några särskilda omständigheter föreligger som medför att fosforåterföring via slamspridning ska förbjudas.

Slamspridning omfattas av miljöbalken. Av 2 kap 3 § miljöbalken framgår att man ska vidta de försiktighetsmått som behövs för att undvika olägenhet eller skada för människors hälsa och miljön. Regeringen har bedömt att en exemplifiering i lagtexten av vilka åtgärder som kan komma ifråga som försiktighetsmått inte skulle vara ägnad att belysa den mängd av olika försiktighetsmått som kan komma ifråga (prop. 1997/98:45 del 1 s 214 f). Regeringen konstaterar att då det inte är möjligt att förutse alla risker från alla typer av verksamheter och åtgärder som omfattas av miljöbalken, och än mindre görligt att precisera lagregler för hur varje olägenhet ska förebyggas, bör en allmänt hållen hänsynsregel tas in i balken. Den regeln ska vara tillämplig på all verksamhet och alla åtgärder som kan ha betydelse för miljöbalkens mål. Regeringen inbegriper i begreppet skada på miljön även sådant som att den biologiska mångfalden utarmas eller misshushållning med naturresurser. De följande hänsynsreglerna, bl.a. vad gäller produktval, resurshushållning och kretslopp är preciseringar av den grundläggande försiktighetsprincipen i 3 § med krav på att vidta försiktighetsmått i just dessa avseenden. Oavsett om de mer preciserade hänsynsreglerna är tillämpliga eller inte så innebär kravet i 2 kap 3 § miljöbalken att försiktighetsmått kan ställas för att förebygga skador och olägenheter för miljön. Med skador och olägenhet för miljön avses alltså inte bara påverkan på grund av utsläpp eller andra störningar utan även misshushållning med naturresurser, energi eller material. Vid bedömning av vilka försiktighetsmått som ska vidtas ska en avvägning föras enligt 7 § samma kapitel.

I detta fall ska en ökad resurshushållning genom återvinning av avfall som innebär återföring av fosfor till åkermark vägas mot olägenhet i form av den mängd kadmium som tillförs marken. En avvägning måste alltid göras i det enskilda fallet av vad som ger den totalt sett bästa effekten med avseende på balkens mål. En av avsikterna med de allmänna hänsynsreglerna är att leda utvecklingen mot ett mer re-

surshushållande samhälle beträffande råvaror och material (prop. 1997/98 del 2 s. 15 ff.).

För användande av slam från avloppsreningsverk i jordbruket finns Naturvårdsverkets föreskrifter (SNFS 1994:2) om skydd för miljön, särskilt marken, när avloppsslam används i jordbruket. Dessa föreskrifter kan sägas vara en konkretisering av hänsynsreglerna i 2 kap miljöbalken på så sätt att det anges vilka försiktighetsmått Naturvårdsverket generellt anser behövliga för slamspridning. Under förutsättning att gällande föreskrifter följs anser Naturvårdsverket generellt att slamspridning är förenligt med miljöbalken

När det gäller slamspridning skulle sådana förelägganden och förbud om begränsning av slamspridning på jordbruksmark innebära att man går längre än vad som föreskrivs i de generella föreskrifterna. För att det ska anses finnas behov av detta bör det enligt Naturvårdsverkets uppfattning finnas särskilda omständigheter, t.ex. att marken där slammet avses användas är särskilt känslig eller att det specifika slammets egenskaper medför att det inte är lämpat att sprida på åkermark. Såvitt Naturvårdsverket kan bedöma av underlaget i ärendet föreligger inte några sådana särskilda omständigheter som motiverar ett förbud mot slamspridning på den aktuella fastigheten.

För att begränsa tillförseln av kadmium till framförallt åkermark behövs ett antal kraftfulla åtgärder, framförallt behöver den atmosfäriska depositionen minska eftersom en av de största källorna till kadmium i den skånska åkermarken härstammar från luftnedfall från förbränning i Mellaneuropa. En annan stor källa till kadmium i åkermark har varit mineralgödsel. Här har halterna kadmium i gödslet minskat drastiskt i Sverige på senare tid. Dock är den brytvärda fosfor med låg kadmiumhalt begränsad. För att även i framtiden kunna odla mat utan att samtidigt förorena åkermarken i Sverige såväl som i de länder där resurstillgångar medför att man köper mer förorenat mineralgödsel, anser Naturvårdsverket att det är viktigt att hålla med den fosfor vi har i avlopp och återföra den till åkermarken.

Naturvårdsverket har föreslagit en skärpning i lagstiftningen. I följande tabell redovisas tillåtna halter i avloppsfraktioner/slam och åkermarken för att fraktionen ska få användas samt tillåtna mängder tillfört kadmium. Inom parentes anges de föreslagna gränsvärdena.

Högsta tillåtna halter i avloppsfraktioner för överlåtelse eller försäljning (mg/kg TS)	Högsta tillåtna halter i avloppsfraktioner (mg/kg P)	Högsta tillåtna mängder till åkermark (g/ha och år)	Högsta tillåtna halter i åkermark (mg/kg TS)
2 (1,3)	Värdet regleras ej i dagsläget (45)	0,75 ((0,55 0,45 (2020) 0,35 (2025))	0,4 (0,4)

Enligt handlingarna i målet är kadmiumhalten i den aktuella fraktionen 0,63 mg/kg TS eller 26 mg Cd/kg fosfor. Halten i den mark där slammet avses spridas varierar mellan 0,17 och 0,22 mg/kg TS. Samtliga halter underskrider med andra ord med god marginal såväl de nu gällande som de föreslagna skärpta gränsvärdena för kadmium. Ytterligare jämförelser kan göras med de gränsvärden för spridning av slam på åkermark som gäller inom certifieringsverktyget REVAQ. För att spridning ska vara tillåten får slammets innehåll av kadmium inte överskrida 33 mg CD/kg TS år 2025. Minskningstakten är dessutom linjär så stadiga förbättringar måste ske till år 2025. Den aktuella fraktionen klarar i dagsläget även detta gränsvärde. Naturvårdsverket kan vidare inte se att några andra särskilda omständigheter föreligger som gör att slamspridning bör förbjudas i detta fall.

Nämnden har i kompletterande yttrande anfört sammanfattningsvis följande. Halterna kadmium i matjord är höga i Skåne, överlag högre än på andra ställen i landet. Medicinsk expertis anser att kadmiumexponeringen av den svenska befolkningen måste minska. Spannmålsprodukter och potatis står för cirka 75 procent av vårt kadmiumintag. Kadmiumhalterna i vete är så höga i Skåne att livsmedelsindustrin inte kan använda vete odlat i Skåne i barnmat (välling, gröt) utan får använda vete odlat på annat håll för sin produktion. Även halterna i brödsäd som odlas i Skåne är

så höga att riskgrupper löper risk för njurskador vid normal konsumtion av bröd från skåniskt vete. Jordarna i Skåne behöver flera års "vila" från hög kadmiumtillförsel för att bortförseln av kadmium ska vara högre än tillförseln. De argument som finns för användningen av gödselmedel med hög kadmiumhalt i Skåne är till stor del ekonomiska. En bedömning av skäligheten enligt miljöbalken visar dock att det är orimligt att använda gödsel med hög kadmiumhalt i Skåne. Naturvårdsverkets föreslagna gränser för högsta tillåtna kadmiumhalter skulle ge halter i vetet på 100 µg/kg som överskrider de halter som gör att njurskador kan undvikas hos människor som tillhör riskgrupper. Kadmiumhalterna i Skåne är så höga att vete odlat där inte rimligen borde tillåtas om EFAS analyser för tolerabelt intag ska följas. Man kan fråga sig varför Naturvårdsverket föreslår så höga halter som gränsvärde att veteodling på sikt omöjliggörs på Sveriges bästa odlingsjordar. Troligtvis är det en ekonomisk avvägning utifrån skälighetsbedömningen enligt 2 kap 7 § miljöbalken. Miljönämnden ifrågasätter om Naturvårdsverkets förslag uppfyller miljöbalkens krav, bland annat skyddet av hälsan. När det finns ett tolkningsutrymme ska det utrymmet användas så att högsta möjliga skydd uppnås. På längre sikt är kostnaden för att höja kadmiumhalten i skånisk åkermark så hög att den är orimlig, sett i jämförelse med till den enskilde lantbrukarens besparing vid att sprida slam som han får gratis. Även från samhällelig synpunkt är jämförelsen orimlig när de kommunala reningsverkens besparingar vid hanteringen av slam idag jämförs med att Sveriges bästa åkermark inte i framtiden kan användas för odling av vete. Enligt expertis (uppgift framförd vid KSLA-konferens) får tillförseln av kadmium i fosforgödsel inte överskrida 10 mg/kg fosfor om kadmiumhalten i jorden inte ska öka. Halterna i det aktuella slammet är 27,1 mg kadmium per kg fosfor, vilket är tre gånger högre än den föreslagna nivån.

Miljönämnden kommenterar Kemikalieinspektionens fyra punkter för bedömning enligt produktvalsprincipen enligt följande.

- 1) Kunskap om det sätt produkten används för och det resultat produkten väntas ge: Slammet används som ersättning för andra typer av fosforgödselmedel, i första hand stallgödsel och mineralgödsel. Som framgår av bifogad karta är kadmiumhalterna i jordar höga i Skåne så höga att livsmedelsindustrin inte kan använda vete från Skåne i sin barnmat. Om

halterna kadmium i brödsäd ska vara under den gräns som är konstaterat hälsofarlig kan vete odlat i Skåne inte användas till bröd. Det finns därför fog för att inte tillåta att produkter som innehåller höga halter kadmium tillförs åkermarken i Skåne. Det faktum att slamspridningen förstör åkermarkens förmåga att producera vete av fullgod kvalitet är de viktigaste skälen till att slam inte ska användas som gödselmedel i Skåne.

- 2) Kunskapen om på marknaden tillgängliga alternativa produkter: Alternativ finns tillgängliga på marknaden. Troligen är fosfor mera lättillgänglig i dessa alternativ än i slam. Alternativen är därför effektivare som gödsel än slam där fosfor är i större utsträckning hårt bunden. Kadmiumhalten är överlag lägre i dessa alternativ än i slammet, åtminstone på den svenska marknaden.
- 3) Bedömning av huruvida den först använda produkten kan ersättas med den alternativa produkten: Alternativen mineralgödsel används redan som huvudalternativ, medan stallgödsel varierar beroende på hur nära åkern är belägen stallgödselproducenterna. Även fosforgödselmedel i form av urin som är lättillgängligt kan tas fram genom urinseparation av avloppsvatten från klosett. Det som saknas är infrastrukturen för hanteringen av urinen.
- 4) Bedömning av huruvida det är skäligt att begära att den alternativa produkten används: Eftersom majoriteten av Sveriges lantbrukare har mineralgödsel som alternativ, kan man inte hävda att merkostnaden för att använda mineralgödsel är orimligt högre än användningen av slam även om kostnaden skulle vara lägre än för mineralgödsel.

Fosfor är ett grundämne och kan inte ta slut. Hushållningsprincipen aktualiseras i och med frågan om fosfors återbördande till marken. Det finns många alternativa sätt att minska utvinningen av fosfor från de viktiga fyndigheterna. Det viktigaste är att förebygga, dvs. att inte använda fosfor i produkter och till ändamål där det finns alternativ. Genom ett förbud mot användning i tvättmedel och maskindiskmedel minskar inte bara förbrukningen av lättillgänglig fosfor utan även övergödningen. Alternativen till att återföra fosfor till åkermark från slammet är att återvinna slammet genom förbränning där stora delar av föroreningarna avlägsnas från fosfor. Sådan teknik finns redan och borde i stället användas. Återföring av fosfor i slam som det sker idag är mer en deponering av avfall än återvinning.

Landskrona kommun har till målet fört ett yttrande av Annika Nilsson, professor i offentlig rätt vid Lunds universitet. Annika Nilsson framför sammanfattningsvis

följande. Det är inte förenligt med en rimlig tolkning av direktivet 86/278/EEG och miljöbalken att regeringens förordning 1998:944 och Naturvårdsverkets föreskrift 1994:2 tillämpas som uttömmande reglering av vilka krav som kan ställas på spridning av avloppslam på jordbruksmark. De gränsvärden som anges måste uppfattas som grundläggande minimiregler. I den utsträckning miljöbalken ger utrymmer för ytterligare krav, p.g.a. lokala förhållanden men även p.g.a. sådana aspekter som t.ex. att föreskrifterna i det aktuella fallet faktiskt inte motsvarar bästa teknik eller sådana skydds krav som är branschekonomiskt rimliga, ska sådana krav meddelas.

Jörgen Mattson har förelagts att yttra sig över nämndens överklagande samt över senare yttranden och remissinlagor men har inte hörts av.

DOMSKÄL

Växjö tingsrätt, Miljödomstolen, prövade den 30 augusti 2010 i mål nr M 648-10 om skäl förelåg att förbjuda spridning av rötslam i ett i allt väsentligt likartat mål. Miljödomstolen fann att utredningen inte visat att slammet eller marken i det då aktuella fallet inte var mer hänsynskrävande än vad som normalt förutsätts vid tillämpning av nu gällande generella föreskrifter och att det därmed inte fanns skäl att med stöd av 2 kap miljöbalken förbjuda spridning av rötslam. Domen överklagades av nämnden till Miljööverdomstolen som inte lämnade prövningstillstånd.

Även i förevarande mål har nämnden gjort gällande att en korrekt tillämpning av produktvalsprincipen leder till att spridning av avloppslam på åkermark ska förbjudas. Frågan är då om det i förevarande fall föreligger andra omständigheter än vad som låg till grund för utgången i ovan refererat mål från 2010.

De nu inhämtade yttrandena från Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen, samt av nämnden tillfört yttrande från Annika Nilsson vid Lunds universitet, bekräftar slutsatsen i ovannämnda mål att det i det enskilda fallet går att förelägga om ytterligare försiktighetsåtgärder utöver vad som framgår av generella föreskrifter, om det föreligger särskilda omständigheter. Det har genom Kemikalieinspektionens yttrande tillkommit ytterligare generellt underlag, jämfört med den tidigare domen, genom hänvisningen till Kemikalieinspektionens rapport 1/11: "Kadmiumhalten

måste minska för folkhälsans skull". I denna anges att hittills gällande föreskrifter om kadmiumhalt i gödsel för spridning på åkermark inte är tillräckliga för att bidra till uppfyllande av långsiktiga mål för "Giftfri miljö", liksom att de av Naturvårdsverket föreslagna generella begränsningarna inte är tillräckliga, något som också framgår av Kemikalieinspektionens yttrande. Rapporten avser i slutändan en bedömning av kadmiumhalten i mineralgödsel, men genom kopplingen till fosforhalten bedömer domstolen att vissa slutsatser kan vara samma för tillförsel av kadmium via slam. Eftersom båda myndigheterna ifrågasätter nuvarande officiella kravnivåer och inga nya generella kravnivåer ännu har fastställts kan det vara nödvändigt att i det enskilda fallet bedöma slammets användbarhet jämfört med handelsgödsel.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen har anlagt ett långsiktigt perspektiv på tillförseln av kadmium. Av kemikalieinspektionens rapport 1/11 framgår att föreslagen nivå om 12 mg/kg P för att en minskning av kadmiumhalten ska kunna ske, baseras på värst utsatt region i Sverige. Av rapporten framgår också att Götalands södra slättbygder inte är värst utsatt region i Sverige. Av de kartor över kadmiumhalten i jord som nämnden har hänvisat till framgår att halten i den aktuella jorden inte skiljer sig nämnvärt från genomsnittet i sydvästra Skåne och att andra delar av Skåne och andra slättbygdsområden i Sverige har betydligt högre kadmiumhalter i jord. När det gäller förhållandena på den aktuella platsen har nämnden konstaterat att kadmiumhalterna i det slam som varit föremål för nämndens prövning är 0,63 mg/kg slam torrsubstans, eller 26 mg Cd/kg fosfor medan åkermarken som spridningen avses ske på har kadmiumhalter mellan 0,17-0,22 mg/kg jord. För bedömning i det enskilda fallet av den långsiktiga kadmiumbalansen i jorden på aktuell plats, anser domstolen att man dessutom behöver uppgifter för att beräkna bidrag från nedfall och bortförsel via utlakning och via skörd. I brist på en sådan platsspecifik beräkning i det överklagade beslutet, kan det med de uppmätta värdena som utgångspunkt och med beaktande av vad som framgår av Kemikalieinspektionens rapport, framstå som möjligt att kadmiumbalansen i detta fall inte kommer att påverkas nämnvärt i ett långsiktigt perspektiv.

Rapporten får sammantaget anses visa att odlingsmarker runt om i landet i olika omfattning är kadmiumpåverkade och några i så hög grad att det kan finnas skäl till viss restriktivitet. Mark- och miljödomstolen ifrågasätter således inte att det i det enskilda fallet kan vara nödvändigt att gå längre än vad som föreskrivs i generella riktlinjer för att inte riskera människors hälsa eller miljön. Exempelvis skulle de högsta tillåtna halterna kadmium i fosforgivor kunna medföra en ökad kadmiumhalt i jordar som redan har en väldigt hög kadmiumhalt, vilket skulle kunna vara ett skäl att förbjuda slamspridning eller ställa högre krav på halten kadmium i givorna. I förevarande mål har inte framkommit att det aktuella slammet, som avses användas, eller grödorna som odlas på de aktuella fastigheterna, skulle ha så hög kadmiumhalt, att risken är överhängande för akuta eller långsiktiga hälso- eller miljöeffekter.

Nämndens föreläggande om förbud grundas dock bl.a. på produktvalsprincipen, som innebär att den produkt ska väljas som ger minst miljöpåverkan men som i övrigt har liknande produkttegenskaper som alternativprodukten. Även om nämnden i sin motivering har fört in slammets mer eller mindre väl kända innehåll av andra föroreningar, uppfattar domstolen det som att kadmiumfrågan har varit avgörande för produktvalet och att inga andra omständigheter vad avser övriga produkttegenskaper råder här än vad som låg till grund för domen i mål nr M 648-10. Det kan därmed inte anses nödvändigt, vare sig med åberopande av produktvalsprincipen eller av försiktighetsprincipen, att förbjuda slamspridning på sätt som nämnden har gjort. Länsstyrelsen har därför haft fog för att upphäva nämndens beslut. Överklagandet ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV 427, prövningstillstånd krävs)

Överklagande senast den 15 oktober 2012.

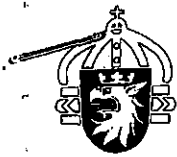
Cecilia Giese Hagberg

Bruno Bjärnberg

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Cecilia Giese Hagberg, ordförande, och tekniska rådet Bruno Bjärnberg. Målet har handlagts av beredningsjuristen Erik Molander.

2011-03-02

505-79311-09

Vår referens

Förvaltningsavdelningen
Rättsenheten

Nina Myhrman

Länsassessor

040-25 27 32, exp. 040-25 25 09

Jörgen Mattsson
Elvireborg
260 21 Billeberga

VÄXJÖ TINGSRÄTT
MILJÖDOMSTOLEN

Ink 2011-02-25

Akt: M 1046 / 11

Aktbil: 2 rot: 9

Överklagande av miljönämndens beslut

Beslut

Länsstyrelsen upphäver miljönämndens beslut.

Redogörelse för ärendet

Miljönämnden i Landskrona stad beslutade den 4 september 2009, med stöd av 26 kap 9 § miljöbalken att förbjuda lantbrukare Jörgen Mattsson (personnummer 570222-3990) att låta sprida rötslam på fastigheterna Kvärlöv 13:9, Kvärlöv 13:6, Kvärlöv 15:7 och Saxtorp 6:51 enligt inkommen anmälan.

Som skäl för beslutet har miljönämnden anført följande. Användning av mark för odling medför störningar för miljön i form av bl.a. läckage av närsalter. En sådan markanvändning innebär att den utgör miljöfarlig verksamhet i miljöbalkens mening och balkens regler ska därmed följas vid brukandet av marken. Odling av grödor ska enligt 2 kap 3 § miljöbalken bedrivas på sådant sätt att störningarna för miljön och den indirekta påverkan på människors hälsa minimeras. Detta innebär bl.a. att gödsling av åkermark ska ske på sådant sätt och med sådana medel som inte förorenar eller som i mycket begränsad utsträckning förorenar mark och som i största möjliga utsträckning begränsar läckaget av närsalter och andra ämnen till yt- och grundvatten. I miljömålet *Ingen övergödning* konstateras att gödsling med stall- eller konstgödsel leder till ett läckage av närsalter som i sin tur orsakar bl.a. eutrofiering. Läcketaget är bl.a. beroende av gödselgivornas storlek, tidpunkt för gödslingen, närsaltsinnehållet i marken m.m. Gödslingen ska begränsas med hänsyn till växtnäingsbehovet men även i den utsträckning som krävs för att minimera läcketaget.

Gödsling med avloppsslam i den utsträckning som anmälan avser innebär en risk för ökat läckage av kväve jämfört med enbart konstgödsling eftersom det totalt sätt tillförs mer kväve till marken med slamspridning kombinerat med konstgödselgiva år ett. Sannolikt har allt kväve i slammet inte heller hunnit mineraliseras under år ett och en del av kvävet är troligen därför tillgängligt för grödan först under år två. Av odlingsrekommendationen i anmälan finns ingen rekommendation om att minska konstgödselgivan år två, jämfört med vad som normalt ges. Mineraliseringsprocessen av kvävet i slammet kan därför innebära att den totala växttillgängliga kvävemängden under år två blir högre än om ingen slamspridning skett under år ett och därmed föreligger risk för ökat läckage av kväve under år två.

Enligt den omvända bevisbördan, 2 kap 1 § miljöbalken, åligger det den som ska vidta en åtgärd där man har grundad anledning att anta att åtgärden kan leda till ökade störningar att visa att ökade störningar inte behöver befaras. Redan risken för ökade störningar ska beaktas. Det innebär i detta fall att verksamhetsutövaren ska visa att komplettering av konstgödsling med tillförsel av avloppsslam inte leder till ökat kväveläckage jämfört med enbart konstgödsling. Verksamhetsutövaren ska visa att åtgärden inte motverkar miljöbalkens mål i 1 kap 1 § miljöbalken. Verksamhetsutövaren har inte visat att gödsling med avloppsslam inte leder till ökat kväveläckage.

Avloppsreningsanläggningar har inrättats med syftet att förhindra eller begränsa den förorening av recipienten som avloppsvattnet kan ge, d.v.s. de föroreningar som man avskiljer vill man inte låta skada miljön eller människors hälsa. Det kommunala avloppsslammet är till stor del en spegelbild av kemikalieanvändningen i samhället. Alla kemikalier i produkter som finns i användarledet, i produktionsprocesser, i kemikalieframställning och i dagvatten och som avleds till större eller mindre del direkt eller indirekt till kommunala reningsverk kan återfinnas i slammet. Detta innebär att slammet bör innehålla icke obetydliga mängder av kemiska produkter och ämnen, vars sammansättning, förekomst och hälso- och miljöeffekter till allra största delen är okänt. Undersökningar av slammets innehåll begränsar sig till ett fåtal kemiska ämnen.

Det är bara ett urval av metaller som det finns gränsvärden för i SNFS 1994:2 Kungörelse med föreskrifter om skydd för miljön, särskilt marken, när

avloppsslam används i jordbruket. Röttslam kan, förutom flera metaller, också innehålla svårnedbrytbara organiska ämnen, bromerade flamskyddsmedel, rester av kemiska bekämpningsmedel, bensen, läkemedelsrester, ftalater och andra miljöfarliga ämnen.

I en studie genom Länsstyrelsen i Västra Götaland mättes spårämnen i slam från 19 olika reningsverk, som valdes ut med hänsyn till deras stabila, bioackumulerbara och toxiska egenskaper, definierade som "Prioriterade ämnen". Dessa var ftalater, dioxiner, klorbensener, organiska tennföreningar, klorfenoler, PAH, nonylfenol, oktylfenol, klorparaffiner, LAS, triclosan, flourkarboner, EDTA, EOX samt vissa spårämnen, som normalt inte mäts i avloppsslam men klassas som särskilt farliga enligt delmål 3 till miljömålet "Giftfri miljö" och ska därför fasas ut.

Slam som man inte vill släppa ut i vattenrecipienter, vill man nu istället sprida på åkermark och indirekt använda den som en recipient. Det finns en uppenbar risk att detta förorenar marken med kemikalier på kort och på lång sikt. Kunskaperna om vilka hälso- och miljöeffekter detta leder till måste betraktas som mycket begränsade. Kemikalierna kan tas upp av växtligheten och drabba människor och djur när den nyttjas som föda. Kemikalierna kan laka ut till vattenrecipienter och förorena dricksvatten och övriga vattenmiljöer.

Även här gäller den omvända bevisbördan, d.v.s. den som vill sprida slam ska kunna visa att ökade miljöeffekter inte behöver befaras jämfört med konventionell gödsling.

Även om den totala tillförseln av kadmium till åkermarken genom slamspridningen inte överstiger naturvårdsverkets gränsvärde innebär det ändå att tillförseln blir väsentligt högre än om enbart konstgödsel använts. Redan i dag är kadmiumhalten i svenskars njurar så höga att varje åtgärd för att minska kadmiumtillförseln är mycket angelägen och kadmium är därför upptaget som ett utfasningsämne. I enlighet med 2 kap 3 § miljöbalken ska alla som bedriver verksamhet vidta de skyddsåtgärder som krävs för att motverka att verksamheten medför skada för människors hälsa. Alternativet att enbart använda konstgödsel innebär väsentligt mindre risk för skada på människors hälsa av kadmium samtidigt som åtgärden inte kan anses innebära oskäligen merkostnader.

Aktuellt slam med dess sammansättning och innehåll av kemiska produkter, ämnen och tungmetaller måste betraktas som en kemisk produkt för vilken produktvalsprincipen i 2 kap 4 § miljöbalken ska tillämpas. Mot bakgrund av resonemanget i stycket ovan är konstgödsel att anse som en mindre farlig produkt och därmed får slammets inte användas för gödsling. Användning av aktuellt slam strider mot 2 kap 3 § och 2 kap 4 § i miljöbalken och är därmed inte tillåtlig i miljöbalkens mening.

För miljöfarlig verksamhet ska också alltid vidtas de skyddsåtgärder och försiktighetsmått som motverkar eller minskar miljö- och hälsoeffekterna. Detta innebär att man vid odling ska välja de produktionsformer som ger minst miljöeffekter om dessa produktionsformer inte medför oskäligen mer kostnader. Av riskbedömningen ovan följer att enbart konstgödsling redan under år ett bör jämfört med komplettering med slamgödsling ge mindre miljö- och hälsoeffekter och är därmed den produktionsform som ska tillämpas. Merkostnaden för att inte komplettera med slam under första året kan inte betraktas som oskäligen.

De nationella miljömålen ska vara vägledande när man bedömer hur hänsynsreglerna ska tillämpas. Aktuell slamspridning strider mot miljömålen: *Grundvatten av god kvalitet, Ingen övergödning och Giftfri miljö.*

Slutbedömning är att aktuell slamgödsling kan leda till större miljö- och hälsoeffekter än vid konstgödsling. Merkostnaden för att enbart använda konstgödsling kan inte betraktas som oskäligen. Aktuell slamgödsling står i strid med miljöbalkens mål. Spridningen av slammets där slam från kommunalt avloppsreningsverk ingår är därmed inte tillåtligen enligt miljöbalken.

Jörgen Mattson har överklagat miljönämndens beslut och anför i huvudsak följande. Långtgående undersökningar visar att produkter från slamgödslande åkrar inte avviker från de där slam inte använts. Vad gäller de ej dokumenterade jämförelserna mellan användning av enbart handelsgödselmedel och röttslam måste poängteras att slammets har många värdefulla jordbrukstekniska egenskaper som tillförda konstgödselmedel inte har. Till skillnad från vad miljöförvaltningen kommer fram till i sitt beslut om att slammets är att betrakta som en kemisk produkt så vidhåller han att rötat, hygieniserat och kontrollerat slam är i högsta grad att betrakta, utöver gödseffekten, som ett jordförbättringsmedel.

Den tekniska ledningen av det aktuella jordbruksföretaget är högkvalificerad och anpassar naturligtvis gödselplanen till alla tillhörande faktorer. Därtill är ekonomin i lantbruket idag så ansträngd att dess existens gynnas avsevärt då man kostnadsfritt kan få tillfört långverkande förbättringsmedel i jorden. Näringsämnen i slammet är delar av material som kan betraktas som återanvändning, till skillnad från konstgödsling som till viss del utgörs av icke önskade, främmande beståndsdelar som ackumuleras i marken. Starka skäl för PRO-rötslamsgödsling är jordförbättring, ekonomi, återanvändning samt att det konstaterats i långtgående undersökningar att inga avvikelser i produkterna förekommer.

Miljönämnden har beretts tillfälle att yttra sig över Jörgen Mattsons överklagande. Miljönämnden har anfört att det som framförts i överklagandet inte påverkar grunderna för miljönämndens beslut, nämligen att spridning av aktuellt slam är i strid med produktvalsprincipen.

Skäl för beslutet

I 2 kap 3 § miljöbalken föreskrivs att alla som bedriver verksamhet eller vidtar en åtgärd skall utföra de skyddsåtgärder, iakta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Dessa försiktighetsmått ska vidtas så snart det finns skäl att anta att en verksamhet eller åtgärd kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Av 2 kap 4 § miljöbalken framgår att alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd ska undvika att använda eller sälja sådana kemiska produkter eller biotekniska organismer som kan befaras medföra risker för människors hälsa eller miljön, om de kan ersättas med sådana produkter eller organismer som kan antas vara mindre farliga. Motsvarande krav gäller i fråga om varor som innehåller eller har behandlats med en kemisk produkt eller bioteknisk organism.

Av 26 kap 1 § miljöbalken framgår bland annat att tillsyn ska säkerställa syftet med denna balk och föreskrifter som har meddelats med stöd av balken. Tillsynsmyndigheten ska på eget initiativ eller efter anmälan i nödvändig utsträckning kontrollera efterlevnaden av miljöbalken samt föreskrifter, domar

och andra beslut som har meddelats med stöd av balken samt vidta de åtgärder som behövs för att åstadkomma rättelse.

I 26 kap 9 § miljöbalken framgår bland annat att en tillsynsmyndighet får meddela de förelägganden och förbud som behövs i ett enskilt fall för att denna balk samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken skall efterlevas. Mer ingripande åtgärder än vad som behövs i det enskilda fallet får inte tillgripas.

Enligt 1 § kungörelse med föreskrifter om skydd för miljön, särskilt marken, när avloppsslam används i jordbruket (SNFS 1994:2) framgår att syftet med föreskrifterna är att reglera användningen av avloppsslam inom jordbruket på ett sådant sätt att skadliga effekter på mark, vegetation, djur och människor hindras, samtidigt som en riktig användning av avloppsslam uppmuntras. Enligt 5 § framgår att vid användning av avloppsslam ska växters näringsbehov och kvaliteten hos jorden samt yt- och grundvattnet beaktas. Vidare föreskrivs i 9 § att den största mängd metaller som årligen får tillföras åkermarken genom användning av avloppsslam inte får överskrida de gränsvärden som anges i bilaga C. Av 12 § följer bland annat att producenten av avloppsslam ska lämna en innehållsdeklaration till den som ska använda avloppsslammet. Innehållsdeklarationen ska åtfölja avloppsslammet och innehålla uppgifter om följande:

1. avloppsslammets ursprung och behandling,
2. beståndsdelar och blandningsförhållanden, om avloppsslammet är blandat med annat material,
3. avloppsslammets sammansättning, före blandning med annat material, och egenskaper med avseende på de parametrar som anges i 11 § första stycket 1-6
4. lämplig giva med avseende på fosfor-, kväve- och metallinnehåll enligt 5 och 9 §§.

Länsstyrelsen gör följande bedömning.

Miljönämnden har som skäl för sitt beslut att förbjuda spridning av slam på aktuella fastigheter åberopat produktvalsprincipen, och anført att konstgödsel är en mindre farlig produkt och därmed får slam inte användas för gödsling. I Miljödömsstolen i Växjö's dom den 30 augusti 2010, mål M 648-10, fastställde Miljödömsstolen Länsstyrelsen i Skåne's beslut från den 26 januari 2010, dnr 505-

5206-08, att upphäva miljönämndens beslut att förbjuda en lantbrukare att sprida rötslam på viss åkermark i Landskrona kommun. Miljödomstolens dom överklagades till MÖD som inte beviljade prövningstillstånd. Beträffande produktvalsprincipen har miljödomstolen i det aktuella målet anfört följande.

Metallhalter i avloppsslam regleras i förordning (1998:944) om förbud m.m. i vissa fall i samband med hantering, införsel och utförsel av kemiska produkter. Därför får avloppsslam för närvarande anses utgöra en kemisk produkt i miljöbalkens mening, även om Naturvårdsverket i sin redovisning "Uppdatering av 'Aktionsplan för återföring av fosfor ur avlopp' 2010-04-07, Dnr 525-205-09) argumenterar för att avloppsslam snarare ska betraktas som ett avfall än som en produkt. Produktvalsprincipen ska således tillämpas i detta mål. Emellertid kan valet mellan två produkter inte göras enbart utifrån en aspekt, som kadmiuminnehållet i detta fall, när det rör sig om en icke entydigt definierad produkt, utan om en restprodukt med en uppsjö av olika egenskaper. Det är inte heller entydigt att alternativet handelsgödsel alltid har homogena egenskaper, ens avseende kadmiumrethalt, utan kan variera mellan enskilda varusorter. Även vid produktval bör en helhetssyn på kretsloppsprincip m.m. tillämpas. Därför måste även produktvalet avgöras utifrån en samlad bedömning, där visserligen frågan om kadmium har stor tyngd, och målet kan därmed inte avgöras enbart utifrån 2 kap. 4 § miljöbalken.

Länsstyrelsen har alltså att ta ställning till om det aktuella slammet, utifrån en samlad bedömning, bör förbjudas som gödselmedel på fastigheterna i fråga. I ärendet har det framkommit att verksamhetsutövaren har inkommit med dokumentation som visar att bestämmelserna i Naturvårdsverkets Kungörelse med föreskrifter om skydd för miljön, särskilt marken, när avloppsslam används i jordbruket (SNFS 1994:2), har iakttagits. Länsstyrelsen har vidare granskat dokumentationen och funnit att slamkvaliteten är godtagbar i förhållande till de föreskrifter som finns på området. Eftersom utredningen inte har visat att slammet eller marken i detta fall skulle vara mer hänsynskrävande än vad som normalt förutsätts vid tillämpning av nu gällande generella föreskrifter finner Länsstyrelsen, vid en samlad bedömning av vad som framkommit i ärendet, att ett förbud mot slamspridning på aktuella fastigheter är en alltför ingripande åtgärd. Därmed finns inte tillräckliga skäl att med stöd av 2 kap miljöbalken förbjuda Jörgen Mattsson att sprida avloppsslam i enlighet med miljönämndens beslut, och miljönämndens beslut ska därför upphävas.

HN

I den slutliga handläggningen av detta ärende har deltagit Anna Månsson, beslutande, rättsenheten, Nina Myhrman, föredragande, rättsenheten och Helena Nilsson, enheten för landsbygdsmiljö.

Detta beslut kan överklagas hos Miljödomstolen, se nedan.

Anna Månsson

Nina Myhrman

Exp. till:
Miljönämnden i Landskrona (delg. kv.)

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Om ni vill överklaga Länsstyrelsens beslut ska ni skriva till Miljödomstolen, Växjö tingsrätt. **Överklagandet ska dock skickas till Länsstyrelsen i Skåne län, Rättsenheten, 205 15 MALMÖ.**

Av överklagandet ska framgå vilket beslut ni överklagar (ange diarienummer) och hur ni vill att beslutet ska ändras. Ni bör också tala om varför ni anser att beslutet ska ändras.

Skrivelsen ska undertecknas. Uppge även namn och telefonnummer. Om ni har handlingar eller annat som ni anser stöder er uppfattning bör ni skicka med detta.

Länsstyrelsen måste ha fått ert överklagande **inom tre veckor** från den dag ni fick del av beslutet. Annars kan överklagandet inte tas upp till prövning. Om **förenklad delgivning** tillämpas gäller istället de regler som informerats om i samband med bekräftelsen på överklagandet.

Behöver ni veta mer om hur ni ska göra kan ni kontakta Länsstyrelsen, tel 040-25 20 00 (växel).

Hur man överklagar - dom i mål som har överklagats till mark- och miljödomstolen

Den som vill överklaga mark- och miljödomstolens dom ska göra detta skriftligen. Skrivelsen ska skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen. Överklagandet prövas av Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt.

Överklagandet ska ha kommit in till mark- och miljödomstolen inom tre veckor från domens datum. Sista dagen för överklagande finns angiven på sista sidan i domen.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i Mark- och miljööverdomstolen fordras att prövningstillstånd meddelas. Mark- och miljööverdomstolen lämnar prövningstillstånd om

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rätts-tillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står mark- och miljödomstolens avgörande fast.

Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Mark- och miljööverdomstolen varför klaganden anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla uppgifter om

1. den dom som överklagas med angivande av mark- och miljödomstolens namn, datum för domen samt målnummer,
2. den ändring av mark- och miljödomstolens dom som klaganden vill få till stånd,
3. grunderna (skälen) för överklagandet,
4. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
5. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

Skriftliga bevis som inte lagts fram tidigare ska ges in samtidigt med överklagandet.

Till överklagandet ska bifogas lika många kopior av skrivelsen som det finns motparter i målet. Har inte klaganden bifogat tillräckligt antal kopior, framställs de kopior som behövs på klagandens bekostnad.

Ytterligare upplysningar lämnas av mark- och miljödomstolen. Adress och telefonnummer finns på första sidan av domen.